

Escoles democràtiques per a un arrelament de la cultura de la mediació

Ester Francisco Arranz*

Jordi Grané Ortega**

El sistema educatiu sempre s'ha observat i viscut com a un sistema concret i aïllat a la resta de la societat. Però s'ha de prendre consciència de la importància de veure el sistema educatiu, i l'aprenentatge que es dona en aquest, dins del conjunt de sistemes als quals l'infant interacciona tant en aquest moment com quan sigui un adult.

Des de fa uns anys que es parla de participació i empoderament de l'infant. S'ha treballat aquest aspecte d'una manera superficial a través de consells d'infants en la ciutat, però amb una incidència de la participació poc real. Per aquest motiu s'ha d'anar un pas més enllà i formalitzar l'escola democràtica com a eina de creixement i desenvolupament dels infants a l'àmbit escolar. Creant i aprenent des de formes de convivència que faciliti relacionar-se de forma diferent. Permetent que la cultura de la mediació s'arreli com a metodologia de resolució de conflictes més efectiva per a mantenir una bona convivència.

Antecedents

Històricament la forma d'aprenentatge en l'àmbit escolar, passa per un model més autoritari. On el mestre era qui tenia el coneixement i l'havien de transmetre a l'alumne, com també els centres educatius eren els que marcaven les normes de convivència de l'espai, i l'infant que no les complia era castigat. Com diu J. De Vicente (2010) "*[los centros educativos] Son conscientes de que la buena convivencia necesita unas medidas proactivas que se adelantan a los posibles conflictos que se puedan producir. Y ese esfuerzo se concreta en un potente catálogo de normas y sanciones que deberá conocer y cumplir cualquier alumno*".

Davant d'aquest autoritarisme implantat als centres educatius, es pren consciència i des de fa uns anys, en algunes ciutats de Catalunya es comença a valorar i a tenir en compte la importància de la participació dels infants en els assumptes que a ells els involucren. Amb l'afany de que els infants participin i coneguin els seus drets i deures es comencen a crear els consells d'infants. En tant que "la ciutat ha de generar una dinàmica educadora que incorpori els ciutadans en el disseny del projecte social que l'orienta i la defineix. Cal incorporar el ciutadà no només per garantir que totes les veus estan representades dins del projecte i que, per tant, ningú no en quedi exclòs, sinó també per garantir la formació d'una ciutadania cada vegada més protagonista i competent en la construcció del projecte de ciutat" (Novella, 2010).

Com a societat no podem observar els diferents sistemes com a aïllats i independents, ja que tots ells interactuen en els ciutadans que hi conviuen. Per aquest motiu és important no només la participació en la ciutat, sinó que també es consolidi aques-

ta implicació i vinculació en un model de convivència democràtic en el sistema educatiu, començant per incidir en l'aprenentatge que en els centres escolars es porta a terme, procurant no només transmetre coneixement, sinó també valors de convivència.

Educació en valors

Els valors “responen a les pròpies necessitats i motivacions, així com a demandes socials i institucionals, la qual cosa provoca que es manifestin de manera personalitzada, però construeixen representacions construïdes socialment.[...] Els valors s'interrelacionen entre ells formant un sistema de valors. Aquest és com un pla general per avaluar, resoldre conflictes i prendre decisions.” (Guitart, 2002).

Davant la societat canviant i complexa que s'observa en l'actualitat, és important que els infants puguin rebre una educació de qualitat en valors. Ja que aquesta, “(educar en valors) suposa contribuir a que la persona adquireixi competències per construir el seu sistema de valors i accepti i consideri com a bons determinats ideals. No consisteix només en formar persones autònomes ni, per suposat, només persones que reconeixen i acceptin la seva cultura i els seus sentiments, sinó que siguin competents com a ciutadans i ciutadanes en societats caracteritzades per la diversitat” (Buxarras i Martínez, 2009). És important que els infants es facin responsables dels seus actes, que siguin coneixedors dels seus drets i deures en la societat, i com exercir-los.

Segons el IEEZ (Instituto electoral del Estado de Zacatecas) (2017) els valors democràtics són aquells que han de portar a la societat a aconseguir que el procés democràtic es consolidi i sigui exitós. Els valors democràtics que identifiquen són:

- Democràcia: és una forma de govern on governa la majoria, el poble a través dels seus representants és qui dirigeix l'Estat.
- Tolerància: capacitat de respectar idees i opinions diferents a les pròpies.
- Igualtat: vol dir que tothom és igual davant la llei. I per tant, davant la llei i les autoritats devem rebre el mateix tracte igualitari.
- Justícia: virtut moral que inclina a obrar i jutjar, tenint per guia la veritat i donant a cadascú el que pertany.
- Pluralisme: la capacitat de respectar les diferents formes d'actuar i de pensar que es donen en una societat o organització.
- Llibertat: és la facultat natural que té el ser humà de comportar-se en un sentit o en un altre d'abstenir-se de fer-ho, sempre i quant no vagi contra la llei.
- Responsabilitat: fer-se càrrec de les conseqüències de l'actuació de cadascú.
- Participació: és la intervenció dels ciutadans en les activitats voluntàries de la comunitat, respectant els valors democràtics.

És important que tots aquests valors es puguin treballar en el centre escolar, amb l'objectiu que l'infant els incorpori, i posteriorment pugui adquirir noves formes de relació.

Escola democràtica. Reptes de futur

Les escoles democràtiques són aquelles que es basen en un model democràtic de convivència. “[Este modelo] Propone una gestión de la convivencia destinada a la inclusión de toda la diversidad de la comunidad educativa, basada en la participación de sus miembros en la reflexión, la toma de decisiones, la puesta en funcionamiento y la evaluación en cada una de las fases de desarrollo de la convivencia.” (Vicente, 2010)

Portar a terme el model democràtic en el sistema educatiu no és només responsabilitat dels centres educatius de forma individual. Com sistema dins de la societat, és important tenir present que la realització i posada en funcionament de l’escola democràtica és responsabilitat de tota la societat. “Les propostes d’anàlisi de la democràcia en l’esfera de l’educació i les propostes d’implementació del que pretenen ser una educació democràtica abasten camps molt diversos: des de formes de govern fins a compromís amb la integració i la inclusió; des d’un currículum centrat en valors democràtics fins a la defensa del reconeixement o el compromís amb la interculturalitat; des de l’èxit acadèmic per a tothom fins al desenvolupament de la capacitat crítica dels estudiants.” (Feu, J; Serra, C.; Canimas, J.; Làzaro, L; Simó-Gil, N., 2017)

En aquest sentit la Comissió Europea, posa èmfasi en la importància de crear centres educatius a través dels quals es pugui treballar per a que infants i joves esdevinguin ciutadans actius i responsables. Superant les diferències culturals, religioses, de valors, etc. Per aconseguir aquesta finalitat, la Comissió Europea el 2016 estableix quatre camps principals per a promoure l’educació en les competències socials i cíviques, amb el suport de bones pràctiques:

- Aprendre continguts i enfocaments.
- Cultura escolar democràtica.
- Professors, educadors i líders escolars.
- Cooperació, associacions i sinèrgies.

Estructures de convivència a l’escola democràtica

Cada país, ciutat, barri, centre escolar, etc. esdevé un context concret i diferent a un altre. Hi ha molts indicadors a tenir en compte, per aquest motiu no és possible realitzar un únic model de convivència i procurar implantar-lo en tots els centres educatius de la mateixa forma.

El més important per a un sistema de convivència és que tots els membres que hi formen part i hi intervenen, participin de la creació de tot el que fa referència a la convivència. Aquesta és l’única forma de responsabilitzar a tots els membres d’un sistema de la importància de mantindre’l. I per a que així esdevingui, és important els lideratges que es creen dins del centre educatiu “*requieren de una autoridad que gestione la convivencia y ejerza un liderazgo capaz de lograr una alta eficacia en*

los procesos de organización y participación y una buena calidad en la mejora del clima relacional del centro.” (Vicente, 2010)

La realització de les normes del centre és a través d'un procés participatiu on hi participen tots els membres que hi formen part. Treballant primer en l'educació moral, per a donar valor a la responsabilitat de la convivència, i després la creació de les normes concretes del centre educatiu. *“Iniciar un proceso participativo de reflexión moral con los miembros de la comunidad educativa con el objetivo de renovar el reglamento de régimen interno es un proyecto ambicioso. Exige una coordinación importante entre los miembros de la comunidad educativa y destinar energía a diseñar y llevar a la práctica el proceso de participación de todos sus miembros. [...] Un proyecto de estas características, que valora tanto el proceso de reflexión y participación como el resultado que se obtiene, exige una adecuada planificación y una cuidada puesta en marcha.” (Vicente, 2010)*

En les escoles democràtiques és important crear de forma participativa les normes, però també crear de forma participativa els protocols d'intervenció que s'aplicaran. D'aquesta manera són els mateixos membres que creen les normes els que també especifiquen què passa quan aquestes no es compleixen. De forma prèvia a concretar els protocols d'intervenció, s'ha de treballar per a conèixer els models de justícia i què entenen els participants com a just o injust.

El diàleg ocupa un espai important com a recurs imprescindible per a la creació i concreció dels temes que es parla en la participació dels membres, però també ho és en la resolució de conflictes. És important el treball per a la creació d'un diàleg sincer, a través del treball de l'escolta activa i de l'habilitat de parlar des de la primera persona. D'aquesta manera serà possible crear un discurs coherent, ja sigui durant la creació de les estructures de convivència, com en la resolució de conflictes.

És important que el model democràtic estigui sempre sota supervisió i així es pugui readaptar a noves necessitats sempre que sigui necessari. Avaluar si la participació és la òptima i quins aspectes es poden millorar, com també valorar els espais concrets creats als centres educatius i valorar què es pot canviar o modificar per a que millori la interacció amb els diferents grups dels centres educatius.

Cultura de la mediació

“Los primeros centros educativos que en nuestro país comenzaron a trabajar con una nueva estructura para impulsar la participación en la convivencia se centraron básicamente en la mediación. Se crearon equipos de mediación dispuestos a intervenir en los conflictos mediante el uso del dialogo en presencia de terceros. Estos equipos estaban formados por profesores, familias, alumnado y personal no docente sensibilizado que en muchas ocasiones habían recibido formación en el propio centro.” (Vicente, 2010)

Aquest contacte de la mediació en els centres educatius no va ser suficient per a que la mediació pogués arrelar-se con a gestió de conflictes de forma positiu. Tot hi que la mediació en les escoles democràtiques és una petita part, les escoles democrà-

tiques permeten aprendre a relacionar-se d'una manera diferent, i per tant que els infants i futurs adults busquin formes alternatives a les tradicionals per a la resolució de conflictes.

Per aquest motiu és important la creació d'escoles democràtiques per a que la cultura de la mediació s'arrel en la societat actual.

Bibliografia

- Buxarrais, M. R.; Martínez, M. (2009) "Educación en valores y educación emocional". Tesi doctoral presentada a la Universitat de Salamanca. *Revista Electrónica de Teoría Educativa*. p. 320-325
- Comissió Europea (2016) Policies to promote social and civic competences – from the Paris Declaration to global citizenship education. *Key messages from the PLA, Vienna, 26-28 October 2016*
- Feu, J; Serra, C.; Canimas, J.; Làzaro, L; Simó-Gil, N. (2017) Democracy and Education: A Theoretical Proposal for the Analysis of Democratic Practices in Schools. *Studies in Philosophy and Education*. 36, p. 647-661
- Guitart, Rosa (2002) "Les actituds en el centre escolar". Barcelona: Editorial Graó
- Novella, Ana (2010) Ciutat, escola i participació infantil: avaluació i innovacions del projecte 'La participació dels infants a la ciutat'. *Temps d'Educació*, 38, p. 205-226
- Vicente, Juan (2010) *7 Ideas CLave. Escuelas sostenibles en convivencia*. Barcelona: Editorial Graó.

Pàgina web

- Dirección Ejecutiva de Capacitación Electoral y Cultura Cívica (2017) Valores Democráticos. *Intituto Electoral del Estado de Zacatecas IEEZ*. Recuperada 21 de març de 2018, de <http://www.ieez.org.mx/CAP/Doc/ValoresDemoc.pdf>

* Ester Francisco Arranz, graduada en educació social per la URL, estudiant del màster de mediació familiar i dret privat a la UAB. Autora.

** Jordi Grané Ortega, mentor.